

правового режиму воєнного стану у глави держави закінчується конституційно визначений строк повноважень, – механізму його заміщення без переобрання нормами Конституції України не передбачено. Розробка цього механізму має бути одним із пріоритетних напрямів повоєнного реформування Конституції України.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ СУДОВОЇ СИСТЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Світлана ОБРУСНА,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри державно-правових дисциплін

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Вітчизняна судова система побудована відповідно до конституційних засад організації правосуддя та рухається в напрямку покращення рівня її інституційної спроможності. Цей процес здійснюється на таких засадах, як гарантоване право особи на судовий захист та забезпечення їй доступу до правосуддя.

Ознаками сформованої інституційно спроможної судової системи України мають стати її досконала побудова, територіально зручне місцезнаходження судів, наявність достатньої кількості судів і суддів, покращення процедури формування корпусу професійних суддів, розмежування повноважень між судами, функціональні процедури розгляду справ та відповідні процедури оскарження рішень, належне їх виконання. Не менш важливими є питання організаційного, матеріально-технічного забезпечення діяльності судів, інформаційного супроводження процесу тощо.

Отже, нині залишається низка питань щодо побудови інституційно спроможної судової системи, що потребують комплексного вирішення. Цьому має сприяти й звернення до європейського досвіду, що містить вагомі цінності, які поступово, завдяки закріпленню у низці міжнародних правових актів, стали надбанням усього людства.

Такими актами є, зокрема, Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя (1983 р.), Основні принципи незалежності судових органів (1985 р.), Європейська хартія про статус суддів (1993 р.), Загальна (універсальна) хартія судді (1999 р.), Рекомендація № R (94) Комітету

Міністрів Ради «Незалежність, дієвість та роль суддів» (1994 р.) та інші. Названі міжнародно-правові акти містять визначальні засади, на яких має будуватися і функціонувати судова влада демократичної правової держави. Це принципи як власне судової діяльності, так і побудови судоустрою.

Варто зауважити, що вивчення й запозичення зарубіжного досвіду має відбуватися з обов'язковим врахуванням національних особливостей розвитку суспільних відносин. При цьому необхідно дбати про надійний захист прав та інтересів людини, а не створювати абстрактні моделі, часто не замислюючись, чи вони функціонально спроможні для України, чи має можливість держава забезпечити їх фінансами та кадрами, чи зберігається при цьому позитивний вітчизняний досвід, що накопичувався роками.

Важливе значення має вивчення досвіду функціонування судової влади і судової системи окремих країн. Конституції більшості сучасних європейських країн містять розділи, присвячені судовій гілці влади: «Про судову владу» – Конституції Іспанії, Франції; «Правосуддя» – Основний Закон ФРН; «Суди» – Конституція Португалії; «Судова система» – Конституція Македонії тощо.

Обсяг конституційного регулювання судової влади в зарубіжних країнах різний. Так, наприклад, у Конституції ФРН в розділі IX «Правосуддя» містяться детальні положення стосовно юрисдикції судів, правових гарантій громадян та основних принципів здійснення правосуддя. Крім того, в Конституції широко трактується поняття судової влади, яка, відповідно до ст. 92, юрисдикційно доручається суддям та здійснюється конституційним судом, федеральними судами і судами земель [1].

Конституція Франції містить дещо іншу модель конституційного регулювання судової влади. У трьох статтях Конституції визначено поняття судової влади, загальні принципи правосуддя, гарантії її незалежності. Усі інші питання, що стосуються порядку висування кандидатів на суддівські посади, призначення суддів, їх правового статусу і структури судової системи, делеговано органічним законом [2].

Як бачимо, трактування поняття судової влади та її конституційне регулювання в європейських країнах різне, що пояснюється перш за все їх державно-правовою традицією. Та все ж воно має низку спільних рис. До них належать: заборона на запровадження надзвичайних судів, здійснення повноважень конституційного контролю судами загальної юрисдикції на чолі з Верховним судом, більш повне відображення конституційного регулювання діяльності судів у писаних конституціях.

Детальніше конституційні засади судової влади подані в законах про судоустрій. У них можна простежити, що роль виконавчої гілки влади стосовно судової системи, порівняно із законодавчою, значно менша.

Вважається, що в найзагальнішому вигляді вона зводиться до матеріально-технічного забезпечення діяльності судів. Хоча кожна держава має у цьому відношенні свої особливості. Так, в окремих державах на міністерство юстиції покладено низку управлінських функцій у сфері здійснення судової влади. Наприклад, Федеральне міністерство юстиції ФРН та міністерства юстиції земель здійснюють призначення більшої частини суддів [3, с. 375–377].

У другій половині ХХ ст. у низці європейських країн простежувалася тенденція посилення ролі органів суддівського самоврядування в судовому управлінні. Зокрема щодо формування суддівського корпусу та кар'єри суддів і прокурорів, їх призначення на посаду, дисциплінарної відповідальності, реорганізації окремих судів, інспектування судів у необхідних випадках тощо. [3, с. 378].

Органи суддівського самоврядування та їх повноваження передбачено низкою конституцій: Вища рада магістратури (Італія, Франція), Вища Рада судової влади (Болгарія); Всепольська Судова Рада (Польща). Визначення статусу вказаних органів у системі державного апарату залежить від національних особливостей правової системи. Істотне значення має обсяг їх компетенції. Саме зміст і обсяг повноважень щодо призначення (обрання), переміщення суддів, притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, звільнення з посади і дозволяють розглядати їх або в системі органів суддівського самоврядування, або в системі органів управління з контрольними повноваженнями.

Організація системи судів у кожній країні також обумовлена історично. На певних етапах розвитку суспільства виникала потреба здійснення організаційних змін. Така адаптація до потреб суспільства і держави проводилася через перерозподіл юрисдикції між різними ланками системи судів, проведення її внутрішньої реорганізації або утворення нових судів чи відмову від них. Питання організації та діяльності суду в європейських країнах, є, як правило, предметом і конституційного, і власне законодавчого регулювання, що пояснюється й потребою оперативного внесення змін.

Кожна країна має власну будову судової системи. Сучасні судові системи розвиваються в контексті історичних умов конкретних держав та досягнутого рівня соціально-економічного розвитку. Значну роль у формуванні сучасних судових систем відіграють як внутрішні, так і зовнішні чинники. До внутрішніх відносять традиції, звичаї, менталітет народу, рівень побутової, професійної, політичної правосвідомості. До зовнішніх – ступінь інтеграційного включення держави у європейську і світову спільноту, визнання і впровадження на внутрішньому державному рівні демократичних принципів і стандартів організації судової влади тощо.

Для судових систем країн Європи характерні множинність і багатоланковість. Множинність знаходить своє відображення у тому, що в кожній країні діють, як правило, суди загальної юрисдикції (цивільні, кримінальні) та спеціальної юрисдикції (адміністративні, трудові, податкові). Багатоланковість характеризується наявністю в ній судів першої інстанції (суди обмеженої юрисдикції, необмеженої юрисдикції, мирові суди), судів середньої ланки, що здійснюють апеляційне провадження та Верховного Суду як вищого судового органу. Але, незважаючи на всю розмаїтість, виділяють три моделі побудови судів: судова система з внутрішньою спеціалізацією, американська модель та судова система із зовнішньою спеціалізацією.

В сучасних країнах основними формами передачі судових повноважень є призначення та вибори. Водночас як призначення, так і вибори суддів різняться багатьма моделями, в тому числі з поєднанням їх обох. І призначення, і обрання суддів не є універсальними формами організації судової влади, оскільки в тих чи інших умовах можуть мати як позитивні риси, так і негативні.

Запозичення Україною європейського досвіду у сфері добору суддів має сприяти прозорому і справедливому добору претендентів. Досвід європейських країн може бути прийнятним і корисним для України в частині виконання завдань стосовно розширення функцій судів і поширення незалежності суддів, а також їх зобов'язання підпорядковуватись лише закону. Варто звернути увагу на дотримання таких міжнародних та європейських стандартів, як прозорість, відкритість, недопущення виникнення неформальних зобов'язань майбутнього судді перед особами, які можуть впливати на процес правосуддя, недопущення впливу чи тиску на формування суддівського корпусу з боку інших державних органів, політичних партій, бізнесових структур тощо.

Не менш важливою є проблема призначення суддів на адміністративні посади. Єдиного уніфікованого способу призначення суддів на адміністративні посади в країнах Європи немає. Але за європейськими стандартами кар'єрне просування суддів має здійснюватися незалежними органами, до складу яких входять висококваліфіковані фахівці, переважно представники суддівського корпусу.

Таким чином, можна констатувати, що в напрямку підвищення інституційної спроможності судової системи в Україні має використовуватися європейський досвід. Окремі елементи його запозичення вже простежуються та в подальшому можуть бути використані в ході побудови інституційно спроможної судової системи.

Список використаних джерел

1. Конституція Федеративної Республіки Німеччина. URL: https://www.bundestag.de/resource/blob/5aba57cbcd2/grundgesetz_uk.pdf
2. Конституція Франції. URL: <https://pravo.org.ua>
3. Георгіца А. З. Конституційне право зарубіжних країн : навч. посіб. Чернівці: Рута, 2000. 424 с.

**ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ
МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Едуард ІВАНЧЕНКО,

кандидат юридичних наук,

професор Української технологічної академії,

радник Асоціації митних брокерів України,

*докторант Науково-дослідного інституту приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

У сфері митної брокерської діяльності існує ряд *неформальних критеріїв*, які визначають професійність митного брокера, а відповідно його рейтинг та конкурентоздатність серед підприємств-виконавців, які займаються митною посередницькою діяльністю. Якість надання митних посередницьких послуг клієнту – суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) напряму пов'язана з професійним рівнем особи, яка надає ці послуги та напряму залежить від його знань, вмінь та навичок, які він використовує при виконанні визначених митним законодавством його прав та обов'язків у процесі здійснення митного контролю та оформлення товарів.

Що ми маємо на увазі під «*якістю надання митних посередницьких послуг*»? По-перше, належне дотримання та виконання особою, яка надає посередницькі послуги, встановлених митних процедур та правил при здійсненні митного контролю та оформлення товарів. По-друге, надання суб'єкту ЗЕД (клієнту) повного спектра послуг з митного оформлення товару, оскільки це стосується не тільки роботи пов'язаної з митними органами, а і з іншими установами, які залучені у процесі здійснення митного контролю та оформлення товарів: ветеринарний, санітарний, радіологічний, експортний та інші види контролю. По-третє, швидкість митного оформлення, адже в разі несвоєчасного оформлення товару накладаються штрафні санкції як з боку сторони зовнішньоекономічного договору та перевізника, так і з боку митних органів за перебування товару понад встановлений термін під митним контролем. Є й інші важливі критерії оцінки діяльності митних брокерів, які належать до його